

בקי צור

ללמוד להבין ולזכור מסכת מגילה דף כז

לע"נ מרת פנינה (פסיה) ברן ע"ה

הערה חשובה: המילים המודגשות הן תמצית העניינים וניתן לקרוא אותן בפני עצמן כסיכום מהיר.

דף כז

בתים ששרף נבוזראדן

נאמר על נבוזראדן רב טבחים של נבוכדנצר, "וַיִּשְׂרֹף אֶת בַּיִת הַ' וְאֶת בַּיִת הַמֶּלֶךְ וְאֶת כָּל בְּתֵי יְרוּשָׁלַם וְאֶת כָּל בַּיִת גְּדוֹל שָׂרָף בְּאֵשׁ" (מלכים ב' כ"ה ט'), וכך ביאר בר קפרא את הפסוק הזה.

א. "בית ה'" – זה בית המקדש.

ב. "בית המלך" – אלו פלטרין [=ארמון] של מלך.

ג. "וְאֶת כָּל בְּתֵי יְרוּשָׁלַם" – כמשמעו.

ד. "וְאֶת כָּל בַּיִת גְּדוֹל שָׂרָף בְּאֵשׁ" – בדבר זה נחלקו רבי יוחנן ורבי יהושע בן לוי.

לדעת רבי יהושע בן לוי, הכוונה למקום שמגדלים בו תורה, כלומר בית מדרש.

וכן מצינו לשון גידול בתורה. שנאמר, "ה' חָפֵץ לְמַעַן צְדָקוֹ יַגְדִּיל תּוֹרָה וַיֵּאֱדִיר" (ישעיהו מ"ב כ"א), וזה כפי שיטתו לעיל, שבית מדרש גדול מבית כנסת.

ולדעת רבי יוחנן, הכוונה למקום שמגדלים בו תפלה, כלומר בית כנסת.

וכן מצינו לשון גידול בתפילה. שנאמר "וְהַמֶּלֶךְ מְדַבֵּר אֶל גַּחְזֵי נַעַר אִישׁ הָאֱלֹקִים לְאמֹר סִפְרָה נָא לִי אֵת כָּל הַגְּדֻלוֹת אֲשֶׁר עָשָׂה אֱלֹהִים עָלַי" (מלכים ב' ח' ד'), והכוונה לדברים שעשה אלישע על ידי תפילתו.

מכירת ספר תורה לקנות בדמיו ספר תורה
נתבאר בתחילת הפרק, שאין מוכרים חפצי קדושה לקנות בדמיהם דבר שקדושתו פחותה מהם, אבל מוכרים אותם כדי לקנות בדמיהם דבר שקדושתו יתירה מהם.

ומתוך סוגיית הגמרא משמע, שרוב דברים, דין פשוט הוא שמוכרים אותם, רק כדי לקנות בדמיהם דבר שקדושתו יתרה מהם. ואין מוכרים אותם לקנות בדמיהם, לא דבר שקדושתו פחותה מהם, ולא דבר שקדושתו שווה להם.

ונסתפקו בענין מכירת ספרי תורה, שהם הדבר הקדוש ביותר, ואי אפשר לקנות בדמיהם דבר מקודש יותר, האם מותר למכור אותם כדי לקנות בהם דבר שקדושתו שווה. ויהיה עילוו לא מחמת תוספת קדושה אלא מחמת דבר אחר, כגון למכור ספר תורה ישן, כדי לקנות בדמיו ספר תורה חדש.

וספק זה הוא לענין לכתחילה, אבל אם כבר מכרו ספר תורה, ויש בידם מעות מכירתו, דין פשוט הוא שיקנו בו ספר תורה, ולא דבר שקדושתו פחותה ממנו.

ולדברי רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן משום רבן שמעון בן גמליאל, לא ימכור אדם ספר תורה ישן, כדי ליקח בו חדש.

ואין ראיה גמורה מדברים אלו כי אפשר שרבן שמעון בן גמליאל דיבר רק כשיש לחוש לפשיעה, שמא לאחר שימכרו את הישן יתעכבו ולא יקנו מיד את החדש ויפסידו הדמים, אבל כשהספר החדש מונח, ומוכן לקנותו, אפשר שמותר למכור את הישן בשביל זה.

שינוי בגדי כתבי הקודש

כתבי הקודש העשויים בגלילה, היו נגללים ונכרכים במטפחות.

ושלוש דרגות קדושה יש בכתבי הקודש הנעשים בגלילה: (א) המקודש ביותר הוא ספר תורה. (ב) הבא אחריו הוא חומש בפני עצמו. (ג) והבאים אחריו הם נביאים וכתובים.

בקי צור

ללמוד להבין ולזכור מסכת מגילה דף כז

לע"נ מרת פנינה (פסיה) ברן ע"ה

ומבואר בברייתא, שמטפחות שנעשו לספר מסוים, מותר לכרוך בהם ספר מקודש יותר, כי משנה אותו לעילוי. אבל אסור לכרוך בהם ספר מקודש פחות, כי מורידו מקדושתו.

ולא נתבאר מהברייתא, אם מותר לקחת מטפחת ספר מסוים, לכרוך בה ספר אחר שקדושתו שווה לראשון. כגון לכרוך ספר תורה, זה במטפחת של ספר תורה אחר.

והרי זה כספק המבואר לעיל, בענין מכירת ספר תורה לקנות בו ספר תורה אחר.

הנחת כתבי הקודש זה על זה

נתבאר ששלוש דרגות קדושה יש בכתבי הקודש הנעשים בגלילה. (א) ספר תורה. (ב) חומש. (ג) נביאים וכתובים.

ומבואר בברייתא, שמניחים ספר מקודש יותר, על ספר מקודש פחות, כגון תורה על חומש, וחומש על נביאים וכתובים. אבל אין מניחים ספר מקודש פחות, על ספר מקודש יותר, כגון נביאים וכתובים על חומש, וחומש על תורה.

עוד מבואר בברייתא, שספרים שקדושתם שווה, מותר להניחם זה על זה, כגון ספר תורה על ספר תורה.

ואין ללמוד מכאן, שכל שקדושתו שווה, מותר להחליף זה בזה, כגון למכור ספר תורה ישן לקנות בו חדש, ולכרוך ספר תורה זה במטפחת ספר תורה אחר.

כי אפשר שרק לענין ההנחה הקלו, משום שאין אפשרות להיזהר בזה, שהרי כשהספר נגלל, גם כן נכרכים דפיו על דפיו, אף על פי שאלו ואלו קדושים בקדושת ספר תורה, ולכן גם הנחת ספר תורה זה על חבירו מותרת.

מכירת ספר תורה

לדברי רבי יוחנן משום רבי מאיר אין מוכרים ספר תורה אלא בשביל שני דברים.

א. ללמוד תורה.

אם רוצה ללמוד תורה, ואין לו במה להתפרנס, רשאי למכור ספר תורה להתפרנס בדמיו, וילמד תורה.

ומתחילה רצו לומר, שאם כן, הוא הדין שמותר למכור ספר תורה כדי לקנות בו ספר תורה אחר.

ודחו זאת, ואמרו, שאפשר שדווקא כדי ללמוד תורה מותר למכור ספר תורה, משום שהתלמוד גדול שמביא לידי מעשה.

ב. לשאת אשה.

אם רוצה לשאת אשה, ואין לו ממון בשביל כך, רשאי למכור ספר תורה כדי לשאת אשה בממון.

והטעם לכך, כי ענין זה חשוב הוא מאוד, והוא מתכלית יצירת העולם, שנאמר, "כי כה אָמַר ה' בּוֹרֵא הַשָּׁמַיִם הוּא הָאֱלֹקִים יִצְרָה הָאָרֶץ וְעָשָׂה הוּא כּוֹנֵנָה לֹא תִהְיֶה בְרָאָה לְשֶׁבֶת יִצְרָה אֲנִי ה' וְאִין עוֹד" (ישעיהו מ"ה י"ח).

ג. לשאר דברים.

לשאר דברים לא ימכור ספר תורה, ואפילו אם אינו צריך לספר הזה, כי יש לו אחר.

יתר על כן אמר רבי שמעון בן גמליאל, אפילו אין לו מה יאכל, ומכר ספר תורה או שמכר את בתו לאמה עבריה, אינו רואה באותם הדמים סימן ברכה לעולם.

מותר הדמים

נתבאר, שמותר למכור חפצי קדושה לקנות בהם דבר מקודש יותר. וכמו כן נתבאר, שאם נותרו מעות מהמכירה של חפצי קדושה אחרי שקנו במעות המכירה דבר מקודש יותר, גם במעות הנותרות יקנו רק דבר מקודש יותר.

ואמר רבא, שכל זה במעות שנתקבלו במכירת חפצי קדושה. אבל אם גבו מעות מהציבור על מנת לקנות בהם חפצי קדושה,

בקי צור

ללמוד להבין ולזכור

מסכת מגילה דף כז

לע"נ מרת פנינה (פסיה) ברן ע"ה

שנאמר, "בָּרַב עָם הַדֶּרֶת מְלֻדָּ" (משלי י"ד כ"ח), ואם כן לא תמצא שום מכירה בבית כנסת, שמא יהיו בו פחות.

ובאמת אין הדבר כן, וכשם שאין לחוש לכך, ומוכרים של עיר גדולה לעיר קטנה, כך מוכרים של רבים ליחיד.

מכירת בית כנסת

לדעת רבי מאיר, אין מוכרים בית כנסת, אפילו של רבים לרבים, אלא על תנאי, שאם ירצו יחזירוהו. אבל מכירה גמורה אסורה, משום שדבר זה הוא בזיון לבית הכנסת, שהרי הם כאומרים, אינו חשוב בעינינו.

ולדעת חכמים, מוכרים בית כנסת מכר גמור, אפילו של רבים ליחיד, לעשות בו כל צרכיו, חוץ מארבעה דברים אלו: (א) מרחץ. (ב) בורסקי [=עיבוד עורות]. (ג) בית טבילה. (ד) בית המים [=לכביסה או לבית מי רגלים].

ולדעת רבי יהודה, מוכרים אותו לשם חצר, והלוקח, מה שירצה, יעשה.

מכרו בית כנסת וחזרו בהם

נתבאר שלדעת רבי מאיר, אין מוכרים בית כנסת, אלא בתנאי שיוכלו לחזור בהם. והנה, אם לבסוף יחזרו בהם המוכרים, יטלו את בית הכנסת, ויחזירו לקונה את דמי המכירה, ונמצא שהיו המעות בידם כהלוואה מהקונה.

ולדברי רבי יוחנן, אף על פי שלבסוף נחשבות המעות כהלוואה, ואם כן מה שדר הקונה שהוא עכשיו המלווה, בבית הכנסת, ונהנה בו, הרי הוא כריבית, שנהנה מבית הכנסת מלבד תשלום ההלוואה, דעת רבי מאיר, שהוא מותר, כי דבר זה נחשב צד אחד בריבית, כפי שיתבאר בעזה"י להלן, ודעת רבי מאיר כדעת רבי יהודה, שצד אחד בריבית מותר.

ורבא חולק על כך, כי לדעתו, הכל מודים שצד אחד בריבית אסור, כפי שיתבאר בעזה"י להלן. ולפיכך, אם חזרו בהם המוכרים, ונטלו את בית הכנסת, הם משיבים לקונה את דמי המכירה, והוא משלם להם מה שנהנה מדירתו בבית הכנסת, שלא תהא ההנאה הזו ריבית בידו.

היה נושה בחבירו מנה ועשה לו שדהו מכר לדעת חכמים, כשאדם חייב לחבירו ממון, וממשכן לו שדה על החוב, וכותב לו שטר מכר, "אם לא אשלם את חובי עד זמן מסוים, הרי השדה שלך בתשלום החוב", אסור למלווה לאכול מהפירות, עד שיעבור אותו זמן הכתוב בשטר, ויתברר שזכה בשדה.

כי אם הוא יאכל מהפירות, ולבסוף יפרע לו החייב את חובו, יתברר שאין השדה שלו אלא של החייב, ונמצא שאכל פירות של החייב, מלבד תשלום החוב שקיבל ממנו, והרי זה ריבית.

ולדעת רבי יהודה, מותר למלווה לאכול פירות השדה אף קודם שעבר הזמן שבו יש לו לזכות בשדה, ואין איסור בדבר, אף שיתכן שהחייב ישלם, ונמצא המלווה אוכל פירות של שדה השייכת לחייב.

ואמר רבי יהודה, מעשה בביתוס בן זונן, שעשה שדהו מכר על פי רבי אלעזר בן עזריה, והלוקח היה אוכל את הפירות ולא אסרו משום ריבית. אמרו לו, משם ראייה? המוכר היה אוכל פירות, ולא לוקח.

לדברי רבי יוחנן, [נחלקו חכמים אלה אם צד אחד בריבית מותר]. טעמו של רבי יהודה הוא, שלדעתו, צד אחד בריבית מותר.

כלומר, לא אסרה תורה ריבית, אלא כשבוודאי היא ריבית, אבל אכילת פירות אלו, שאינה ריבית בוודאי, והדבר תלוי. אם החייב ישלם את החוב, יתברר שהמלווה

בקי צור

ללמוד להבין ולזכור מסכת מגילה דף כז

לע"נ מרת פנינה (פסיה) ברן ע"ה

אכל פירות מלבד החוב שקיבל והרי זה ריבית, אבל אם החייב לא ישלם, נמצא שהשדה של המלווה, ופירות שאכל, משלו היו, ואין זו ריבית. ומאחר שאין אכילת הפירות ריבית בוודאי, אינה אסורה.

וחכמים חולקים ואומרים, שגם צד אחד בריבית אסור.

ולדברי רבא, הכל מודים, שצד אחד בריבית אסור, ואם כן, מודה רבי יהודה, שאם לבסוף החייב ישלם את חובו, ויתברר שהשדה של החייב, אם יגבה המלווה כל חובו, ולא יחזיר את הפירות שאכל, הרי זו ריבית, ואם כן עליו להחזיר את הפירות שאכל, **אלא שבזה נחלקו** [האם ריבית על מנת להחזיר מותר].

לדעת רבי יהודה, מותר למלווה לאכול את הפירות, על דעת כן, שאם החייב ישלם לו את חובו, יחזיר לו את הפירות שאכל, כדי שלא תהא האכילה ריבית.

ולדעת חכמים, אף על פי שדעתו להחזיר את הפירות, הדבר אסור.

מותר להשתין במקום שהתפללו בו

אמר רב יהודה אמר שמואל, מותר לאדם להשתין מים בתוך ארבע אמות של מקום שהתפללו בו קודם לכן.

אמר לו רב יוסף, דבר זה מבואר במשנתנו, שכן רבי יהודה התיר למכור בית כנסת לכל מיני תשמיש, ואף להשתין בו מים, אף על פי שהתפללו בו קודם לכן.

ואפילו חכמים אינם חולקים עליו, אלא לענין בית כנסת, שהיתה בו קדושה באופן קבוע, אבל מקום שהתפללו בו בארעי, מותר להשתין בו מים.

ומעשה באחד ששנה ברייתא לפני רב נחמן, שהבא להשתין אחר תפילתו, ירחיק משם ארבע אמות, כי אין להשתין במקום שהתפללו בו. ודחה רב נחמן את דבריו, ואמר לו, אם כן קדשת את כל שבילי נהרדעא, שאין לך ארבע אמות בהן, שלא התפללו בהן עוברי דרכים.

אין להתפלל בתוך ארבע

אמות של מי רגלים או צואה

כן שנינו במסכת ברכות, שהבא להתפלל, עליו להרחיק ממי רגלים ומהצואה ארבע אמות.

להמתין בין תפילה להטלת מי רגלים

אחד שנה לפני רב נחמן ברייתא, בה מבואר, שהמתפלל ורוצה להשתין, יתרחק תחילה ארבעה אמות, ורק אז ישתין. וכמו כן, המשתין ורוצה להתפלל, יתרחק תחילה ארבע אמות, ואחר כך יתפלל.

ואמר לו רב נחמן, שאין ביאור הברייתא כן, כי מותר להשתין במקום שהתפלל, ואינו צריך להתרחק. ולפיכך ביאר את הברייתא לעניין שהייה.

המתפלל ורוצה להשתין, ישהה תחילה כדי הילוך ארבע אמות, ורק אחר כך ישתין. והטעם לכך, כי שיעור מהלך ארבע אמות תפילתו, עדיין תפילתו סדורה בפיו, ושפתיו מרחשות.

והמשתין ורוצה להתפלל, ישהה תחילה כדי הילוך ארבע אמות, ורק אחר כך יתפלל. והטעם לכך משום ניצוצות, שיכלו מי רגליו לגמרי, ולא יטנפו בגדיו בניצוצות שבאמתו.

דברים שבזכותם האריך רבי זכאי ימים

שאלו תלמידיו את רבי זכאי, במה הארכת ימים? כלומר באיזו זכות זכית לאריכות ימים. והשיב להם את הדברים הבאים.

א. מימי לא השתנתי מים בתוך ארבע אמות של תפלה.

בקי צור

ללמוד להבין ולזכור

מסכת מגילה דף כז

לע"נ מרת פנינה (פסיה) ברן ע"ה

ב. ומימי לא כיניתי שם לחברי.

ג. ומימי לא ביטלתי קידוש היום.

אמו של רבי זכאי מוסרת נפשה לקידוש היום

אמר רבי זכאי, אמא זקנה היתה לי, פעם

אחת מכרה כפה [=צעף] שבראשה, והביאה

לי יין לקידוש היום.

אמרו, כשמתה, הניחה לו שלש מאות גרבי

[=סאה] יין.

וכשמת הוא, הניח לבניו שלשת אלפים גרבי

יין.

רב הונא מתברך מרב

על שמשכן חגורתו לקידוש

רב הונא חגר עצמו בגמי, ובא לפני רב. שאל

אותו רב, מה זאת? כלומר מדוע הנך חגור

בגמי, ולא בחגורה. השיב לו רב הונא, לא

היה לי במה לקדש, ולויתי מעות, ומשכנתי

על כך את חגורתי, וקניתי יין לקדש בו. אמר

לו רב, יהי רצון שתהיה סתום ומכוסה

במעילים.

לאחר זמן, ביום שנכנס רבה בנו של רב הונא

לחופה, רב הונא שהיה גוץ, היה ישן על

המטה, ובאו בנותיו וכלותיו של רב הונא,

ונתנו את בגדיהם על המטה, בלא לשים לב

שהוא ישן שם, ונתכסה רב הונא כולו בבגדים,

ובכך נתקיימה ברכתו של רב.

המתברך יאמר למברך "וכן למר"

שמע רב שנתקיימה ברכתו לרב הונא, והקפיד

על רב הונא, ואמר לו, מדוע כשברכתיך לא

אמרת לי "וכן למר", כלומר, אף אתה תהא

מבורך. שמא היה עת רצון ותתקיים הברכה

גם בי.

דברים שבזכותם האריך

רבי אלעזר בן שמוע ימים

שאלו תלמידיו את רבי אלעזר בן שמוע, במה

הארכת ימים? כלומר באיזו זכות זכית

לאריכות ימים. והשיב להם את הדברים

הבאים.

א. מימי לא עשיתי קפנדריא [=דרך קיצור]

לבית הכנסת, כלומר אם היה בדרך הילוכו

למקום כלשהו בית כנסת עם שני פתחים שניתן

להיכנס מכאן ולצאת מכאן ובכך לקצר את דרכו

לא היה עושה כן אלא מקיף ועובר מסביב לבית

הכנסת.

ב. ומימי לא פסעתי על ראשי עם קדוש.

שכשהיו התלמידים יושבים בבית המדרש על גבי

קרקע, ההולך על גבי מסיבתן לישב במקומו,

נראה כפוסע על ראשי העם, והוא היה נכנס

לפניהם ולא היה עובר עליהם כשהם כבר היו

יושבים.

ג. ומימי לא נשאתי כפי לברך ברכת כהנים

בלא ברכה, לפי שהכהנים צריכים לברך, "ברוך

אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר קדשנו

בקדושתו של אהרן".

דברים שבזכותם האריך רבי פרידא ימים

שאלו תלמידיו את רבי פרידא, במה הארכת

ימים? כלומר באיזו זכות זכית לאריכות

ימים. והשיב להם את הדברים הבאים.

א. מימי לא קדמני אדם לבית המדרש.

ב. ומימי לא ברכתני לפני כהן. והכוונה לכהן

השווה לו בחכמה. אבל אין לכבד כהן עם הארץ

לפני תלמיד חכם. [כפי שיתבאר בעזה"י להלן].

ג. ומימי לא אכלתי מבהמה שלא הורמו

מתנותיה, הם הזרוע והלחיים והקיבה. שכך

אמר רבי יצחק אמר רבי יוחנן, אסור לאכול

מבהמה שלא הורמו מתנותיה. ואמר רבי

יצחק, כל האוכל מבהמה שלא הורמו

מתנותיה, כאילו אוכל טבלים. ואין הלכה

כמותו.